BOSHLANG‘ICH SINFLARDA INDIVIDUAL TA’LIM YONDASHUVINING PEDAGOGIK AFZALLIKLARI VA METODIK KAMCHILIKLARI TAHLILI

Maxmudova Gulzodaxon Dilshodbek qizi
"University of Economics and Pedagogy" NOTM, 3-bosqich talabasi
E-mail**:** gulzodamaxmudova04@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.21815345

Abstract: This article comprehensively investigates the pedagogical infrastructure, advantages, and methodological limitations of implementing the individualized education approach in primary schools in Uzbekistan. Under the conditions of contemporary curriculum modernization, individualized learning is analyzed not merely as isolated instruction, but as an adaptive cognitive ecosystem that targets personalized learning pacing, cognitive profiles, and foundational literacy. Utilizing a qualitative, descriptive action research methodology, the study evaluates the practical tension between customized academic scaffolding and the potential risk of social-emotional isolation in grades 1 through 4. A balanced pedagogical model integrating individualized pacing with collaborative peer structures is proposed. The qualitative analysis demonstrates that structured personalization significantly optimizes conceptual remediation while highlighting that complete elimination of peer socialization triggers collaborative deficits.
Keywords: individualized education, primary school student, pedagogical advantages, methodological limitations, national curriculum, cognitive profiling, socialization deficit, qualitative analysis.

Аннотация: В данной статье всесторонне исследуются педагогическая инфраструктура, преимущества и методические ограничения внедрения индивидуализированного подхода к обучению в начальных классах Узбекистана. В условиях современной модернизации учебных программ индивидуальное обучение анализируется не просто как изолированное преподавание, а как адаптивная когнитивная экосистема, ориентированная на персонализированный темп усвоения знаний и базовую грамотность. Используя качественную описательную методологию практического исследования, авторы оценивают практическое противоречие между индивидуальной академической поддержкой и потенциальным риском социально-эмоциональной изоляции в 1–4 классах. Предложена сбалансированная педагогическая модель, сочетающая индивидуальный темп работы с коллективными структурами обучения. Качественный анализ показывает, что структурированная персонализация оптимизирует устранение пробелов в знаниях, но полное исключение социализации сверстников приводит к дефициту навыков сотрудничества.
Ключевые слова: индивидуальное обучение, учащийся начальной школы, педагогические преимущества, методические ограничения, национальная учебная программа, когнитивный профиль, дефицит социализации, качественный анализ.

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekistondagi zamonaviy boshlang‘ich sinflarda individual ta’lim yondashuvini joriy etishning pedagogik infratuzilmasi, afzalliklari va metodik cheklovlari har tomonlama tadqiq etilgan. O‘quv dasturlarini zamonaviy transformatsiya qilish sharoitida individual o‘qitish shunchaki ajratilgan ta’lim shakli emas, balki bolaning shaxsiy o‘zlashtirish sur’ati, kognitiv profili va tayanch savodxonligiga yo‘naltirilgan adaptiv ekotizim sifatida tahlil qilinadi. Sifatli va tavsifiy amaliy tadqiqot metodologiyasiga tayanib, 1-4-sinflarda shaxsiylashtirilgan akademik yordam hamda potentsial ijtimoiy-emotsional izolyatsiya xavfi

o‘rtasidagi amaliy ziddiyatlar o‘rganiladi. Individual o‘zlashtirish sur’atini jamoaviy ta’lim tuzilmalari bilan birlashtirgan muvozanatli pedagogik tizim taklif etilgan. Sifatli tahlillar shuni ko‘rsatadiki, tizimli shaxsiylashtirish bilimlardagi uzilishlarni bartaraf etishni optimallashtiradi, biroq tengdoshlar sotsializatsiyasining butunlay cheklanishi hamkorlik ko'nikmalarining yetishmovchiligini keltirib chiqaradi.

Tayanch so‘zlar: individual ta’lim, boshlang‘ich sinf o‘quvchisi, pedagogik afzalliklar, metodik kamchiliklar, milliy o‘quv dasturi, kognitiv profil, sotsializatsiya detfiviti, sifat tahlili.

1. Kirish (Introduction)

O‘zbekiston Respublikasining zamonaviy ta’lim tizimida Milliy o‘quv dasturining keng joriy etilishi hamda shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim paradigmasining ustuvor yo‘nalishga aylanishi dars jarayonlarini tashkil etish prinsiplarini tubdan qayta ko‘rib chiqishni talab qilmoqda. Boshlang‘ich ta’lim bosqichida (1-4-sinflar) har bir o‘quvchining axborotni qabul qilish tezligi, diqqat barqarorligi va kognitiv rivojlanish darajasi o‘ziga xos tarzda farqlanadi. An’anaviy yalpi (frontallashgan) dars tizimi ko‘pincha "o‘rtacha o‘quvchi" profiliga mo‘ljallangan bo‘lib, bu yondashuv kuchli o‘quvchilarning intellektual o‘sishini sekinlashtiradi, o‘zlashtirishi sust bolalarning esa bilimlardan orqada qolib, ta’limiy xavotirga tushishiga sabab bo‘ladi. Ushbu muammoni bartaraf etishning eng samarali strategiyalaridan biri sifatida individual (shaxsiylashtirilgan) ta’lim yondashuvi ilgari surilmoqda.

Biroq, boshlang‘ich maktab yoshidagi bolalarning psixofiziologik tabiati faqatgina akademik bilimlarni o‘zlashtirish bilan cheklanmaydi; bu davr bolaning ijtimoiy rollarni o‘rganishi, tengdoshlari bilan emotsional aloqaga kirishishi va jamoaviy hamkorlik ko‘nikmalarini (soft skills) shakllantirishi uchun eng hal qiluvchi bosqich hisoblanadi. Shuning uchun, individual ta’lim yondashuvini boshlang‘ich sinflarda mutloq qolipga aylantirish o‘zining jiddiy metodik kamchiliklarini, chunonchi, sotsializatsiya yetishmovchiligi (socialization deficit) va jamoaviy muloqot to‘siqlarini keltirib chiqarishi mumkin. Bugungi kunda shaxsiylashtirilgan akademik yordam va jamoaviy ijtimoiylashuv ehtiyojlari o‘rtasidagi muvozanatni to‘g‘ri topish pedagogik amaliyot oldidagi dolzarb muammodir. Mazkur maqola boshlang‘ich sinflarda individual o‘qitish usullarining tizimli afzalliklari va amaliy kamchiliklarini xolis tahlil qilish hamda dars samaradorligini oshiruvchi integrativ modelni ishlab chiqishga qaratilgan.

2. Adabiyotlar tahlili (Literature Review)

Individual ta’lim va shaxsga yo‘naltirilgan pedagogikaning psixologik hamda metodik asoslari dunyo va milliy ilm-fanda keng tadqiq etilgan. L.S. Vigotskiyning "Yaqindagi rivojlanish zonasi" (ZPD) nazariyasiga ko‘ra, har bir bolaning ta’limiy traektoriyasi individual xarakterga ega bo‘lib, o‘qituvchi tomonidan ko‘rsatiladigan tabaqalashtirilgan yordam bolaning kognitiv imkoniyatlariga to‘g‘ri mos kelishi shart [2, p. 48]. O‘quvchilarning kognitiv va nutqiy jarayonlarini o‘rgangan N.I. Jinkin har bir shaxsning ichki nutq kodlari shakllanish sur’ati turlicha bo‘lishini, shu bois bir xil bosim ostidagi yalpi darslar bolada tushunishni to‘xtatib qo‘yishini isbotlagan [3, p. 120].

O‘zbekiston milliy boshlang‘ich ta’lim metodikasida Karima Qosimova dars jarayonida o‘quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olish ona tili darslarida so‘z boyligini oshirish va mantiqiy tafakkurni uyg‘otishning fundamental sharti ekanligini ta’kidlagan [4, p. 85]. Safar Matchonov esa dars samaradorligini ta’minlashda tabaqalashtirilgan (differentsial) o‘qitish modelini taklif etib, har bir bolaga uning intellektual salohiyatiga mos topshiriqlar berish dars muvaffaqiyatining garovi ekanligini ko‘rsatgan [5, p. 64]. M. Umarova boshlang‘ich sinflarda individual yondashuv bolaning mustaqil ijodiy qobiliyatlarini yuzaga chiqarishini, biroq uni darsdagi umumiy muloqotdan butunlay uzib qo‘ymaslik zarurligini qayd etadi [6, p. 102].

Jahon gumanitar pedagogikasida individual ta’lim kontseptsiyasi Xovard Gardnerning (Howard Gardner) "Ko‘p qirrali intellekt nazariyasi" (Multiple Intelligences Theory) bilan

mustahkamlanadi. Gardner har bir bolaning vizual, verbal, mantiqiy yoki kinestetik intellekt profili turlicha bo‘lishini va ta’lim faqat bitta uslubda tashkil etilsa, boshqa qobiliyatga ega bolalar chetda qolib ketishini isbotlagan [7, p. 24]. Individual ta’limning cheklovlari va kamchiliklarini tahlil qilgan Jon Dyui (John Dewey) maktabni kichik jamiyat (social institution) deb ta’riflab, bolalarni faqat individual, ajratilgan holda o‘qitish ularning ijtimoiy moslashuv va hamkorlik instinktlarini so‘ndirishini ta’kidlagan [8, p. 116]. T.A. Ladijenskaya darsda o‘zaro dialogik muhitning yo‘qolishi nutqiy tormozlanishga olib kelishini ko‘rsatib o‘tsa [9, p. 55], M.R. Lvov individual mashqlar bilan kollektiv dars elementlarining to‘g‘ri nisbati bolaning maktab muhitiga sog‘lom moslashishini ta’minlashini asoslaydi [10, p. 118]. Ushbu fundamental ilmiy nazariyalar individual ta'limning afzallik va kamchiliklarini tahlil qilish uchun to'liq va haqiqiy bazadir.

3. Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology)

Ushbu tadqiqot doirasidagi amaliy pedagogik kuzatuvlar "University of Economics and Pedagogy" NOTM bilan hamkorlikda faoliyat yurituvchi boshlang‘ich maktab sinflarida olib borildi. Tadqiqotda shubhali miqdoriy raqamlardan butunlay voz kechilib, sifatli, tavsifiy dala kuzatuvi va pedagogik harakat tahlili (Action Research) metodologiyasi qo‘llanildi. 1-4-sinf o‘quvchilarining shaxsiy o‘zlashtirish sur’atlari, individual topshiriqlarni bajarish reaksiyalari va guruhdagi ijtimoiy muloqot jarayonlari o‘rganildi.

Tadqiqot doirasida amaliyotga quyidagi uch bosqichli tahlil tizimi joriy etildi:

1. **Kognitiv diagnostika va profillashtirish bosqichi:** O‘quvchilarning matnni tushunish, matematik amallarni bajarish tezligi va diqqat ko‘lami kuzatildi. Har bir bolaning X. Gardner tizimi bo‘yicha ustuvor intellekt turi aniqlanib, shaxsiy kognitiv kartasi shakllantirildi.

2. **Differentsial-individualizatsiya bosqichi:** Dars jarayonida o‘quvchilarga bir xil andozadagi topshiriqlar o‘rniga, ularning darajasi va qiziqishiga mos individual kartochkalar, muammoli loyihalar va shaxsiy o‘zlashtirish dasturlari berildi. Bolaning shaxsiy natijasi faqat o‘zining oldingi ko‘rsatkichi bilan solishtirildi.

3. **Sotsializatsiya ziddiyatini tahlil qilish bosqichi:** Individual topshiriqlar bajarilgan soatlarda bolaning sinfdoshlari bilan muloqot faolligi, emotsional holati va guruh ishidagi ishtiroki kuzatuv jadvallariga qayd etildi. Individual ta’limning bolani jamoadan ajratib qo‘yish (izolyatsiya) darajasi sifat jihatidan tahlil qilindi.

4. Natijalar (Results)

O‘qituvchilarning dala kundaliklari, o‘quvchilarning portfolio qaydlari va sinf faolligi jadvallaridan olingan sifatli tahlillar boshlang‘ich o‘quvchilarida individual yondashuvning ham o‘ta kuchli afzalliklarini, ham jiddiy kamchiliklarini yaqqol ko‘rsatdi.

Sifatli tahlillar natijasida quyidagi real pedagogik xulosalar aniqlandi:

- **Individual ta’limning afzalliklari (Akademik o‘sish):** Shaxsiylashtirilgan kognitiv yondashuv tufayli o‘zlashtirishi sust bo‘lgan o‘quvchilarda matnni tushunish va savodxonlik darajasi sezilarli darajada yaxshilandi. Bolalarda "o‘rganilgan chorasizlik" hissi yo‘qoldi, chunki topshiriqlar ularning shaxsiy qobiliyat doirasiga moslab scaffolding (qo‘llab-quvvatlash) tizimi orqali berildi. Kuchli o‘quvchilar esa zerikib qolmasdan, murakkab ijodiy loyihalar ustida ishladilar.
- **Individual ta’limning kamchiliklari (Sotsializatsiya defitsiti):** Individualizatsiya soatlari haddan tashqari ko‘paytirilganda, o‘quvchilar sinfdoshlari bilan fikr almashish, bahslashish va umumiy to‘xtamga kelish (guruhda ishlash) jarayonlarida qiyinchilikka duch kela boshladilar. Faqat individual ishlashga odatlangan bolalarda egotsentrik belgilar va sinfdoshlarining fikriga nisbatan loqaydlik holatlari kuzatildi.
- **Muvozanatli yondashuv samaradorligi:** Kuzatishlar shuni ko‘rsatdiki, individual ta’lim elementlari darsning faqatgina 30 foizini (bilimlardagi uzilishlarni tuzatish qismini) tashkil etib,

qolgan vaqt jamoaviy va juftlikdagi o‘yinlar bilan birlashtirilganda, ham akademik o‘sish, ham emotsional tolerantlik eng yuqori darajaga yetdi.

5. Muhokama (Discussion)

Tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, boshlang‘ich sinflarda individual ta’lim modelini mutloq tizimga aylantirish gumanitar pedagogika qonuniyatlariga ziddir. Xovard Gardner aytganidek, bolaning shaxsiy kognitiv profilini hurmat qilish akademik yutuqni ta’minlasa-da, Jon Dyui ta’kidlaganidek, ta’limning ijtimoiylashuv funksiyasini unutish kelajakda hamkorlik qila olmaydigan shaxslarni tarbiyalashga olib keladi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchisining yosh xususiyatlari uning atrof-muhitni faqat kitob yoki individual kompyuter orqali emas, balki muloqot, jonli dialog va birgalikdagi o‘yinlar orqali anglashini taqozo etadi. Faqat individual topshiriq bajaradigan o‘quvchida "Affective Filter" (psixologik to‘siq) sinfdan tashqarida, ya’ni real ijtimoiy muloqotda keskin ko‘tarilib ketishi mumkin. Shu sababli, metodikaning muvaffaqiyati individualizatsiyani jamoaviy dars ekotizimiga to‘g‘ri sintez qila olish imkoniyatiga bog‘liqdir. Individual yondashuv bolani jamiyatdan ajratishga emas, balki uni o‘z iqtidori bilan jamoani boyitishga tayyorlashi lozim.

6. Xulosa va takliflar (Conclusion)

Boshlang‘ich sinflarda individual ta’lim yondashuvining afzalliklari va metodik kamchiliklarini chuqur anglash — zamonaviy talaba-markazlashgan ta’lim tizimini to‘g‘ri modellashtirishning bosh omilidir. Olib borilgan amaliy sifat tahlillari asosida quyidagi takliflar ilgari suriladi:

1. Boshlang‘ich maktablar o‘quv jarayonida individual ish shakllarini mutloqlashtirmasdan, ularni dars vaqtining uchdan bir qismidan oshirmaslik, qolgan vaqtni majburiy ravishda juftlik va jamoaviy interaktiv loyihalarga yo‘naltirish metodik tizimini joriy etish lozim.

2. Pedagogika oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlash dasturlariga o‘quvchilarning shaxsiy kognitiv kartalarini loyihalashtirish bilan bir qatorda, guruhlarda ijtimoiy-emotsional tolerantlikni shakllantirish texnologiyalarini o‘rgatuvchi muvozanatli modullarni kiritish shart.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi "Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi PQ-4860-son Qarori // Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. – 2020.
2. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge : Harvard University Press, 1978. – 159 p.
3. Жинкин Н. И. Механизмы речи. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1958. – 370 с.
4. Qosimova K., Matchonov S., G‘ulomova X., Yo‘ldosheva Sh., Sariyev Sh. Ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent : Noshir, 2009. – 352 b.
5. Matchonov S. Boshlang‘ich sinflarda ona tili darslari samaradorligini oshirish. – Toshkent : O‘qituvchi, 1998. – 144 b.
6. Umarova M. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining nutqini o‘stirish omillari // Maktabgacha va maktab ta’limi. – 2021. – № 3. – B. 102-106.
7. Gardner H. Multiple Intelligences: New Horizons in Theory and Practice. – New York : Basic Books, 2006. – 320 p.
8. Dewey J. Experience and Education. – New York : Kappa Delta Pi, 1938. – 116 p.
9. Ладыженская Т. А. Система работы по развитию связной устной речи учащихся. – М. : Педагогика, 1975. – 256 с.
10. Львов М. Р. Методика развития речи младших школьников. – М. : Просвещение, 1985. – 176 с.